

SOM Krisztián

Rendvédelem-történet a numizmatikában

A Föld számos állama – szerencsére köztük Magyarország is – a forgalmi érmesorok egy–egy címletének emlékváltozatát is bocsátották és bocsátják ki jeles események alkalmából. Forgalmi emlékérme alatt értjük azon érmekibocsátást, amely általában csak egy adott évben kerül kiadásra, egy–egy alkalomhoz kötődően, és amely gyakorlatilag is része – főként darabszáma okán – a készpénzforgalomnak. A közelmúltra visszaemlékezve a Magyar Nemzeti Bank legutóbb 2006-ban az 50 forintos címlet forgalmi emlékváltozatát adta ki az 1956-os forradalom emlékére, mely később jeles nemzetközi díjat is nyert¹. Sajnos az elmúlt években ilyen érmék forgalomba hozatala lekerült a Magyar Nemzeti Bank emlékpénz-kibocsátási éves programjáról.

Kevés ország veret forgalmi emlékérmeiket, s közülük is csak igen ritkán bocsátottak ki a rendvédelemhez – így a rendvédelem-történethez – kapcsolódó évfordulók alkalmából. Természetesen az ilyen alkalmakon túl szükséges, hogy a kibocsátó államok rendvédelmi hatóságai a társadalom széles körében köztisztelőnek örvendjenek, s szívesen vegye a lakosság (és nem csak a gyűjtők) egy–egy ilyen érme felbukkanását. Az alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – igyekszem ismertetni hét, a rendvédelem-történethez kapcsolódó forgalmi emlékérme kibocsátás alkalmának rövid történetét és az érmék leírását.

Németország

A Német Szövetségi Köztársaságban és a Német Demokratikus Köztársaságban régi hagyomány volt a forgalmi emlékérme kibocsátása, azonban csak az előbbiben vertek rendvédelem-történethez – igaz közvetve – kapcsolódó forgalmi emlékérmet. Az alkalom a Német Vámszövetség („Zollverein”) megalakulásának évfordulója volt.

Poroszország kezdeményezéséhez csatlakozva közép- és dél-német államok 1834. január 1-jén alapították a Német Vámszövetséget, melyhez lassan csatlakoztak a Német Szövetség („Deutscher Bund”²) államai, az utolsók között 1842-ben Luxemburg, majd 1851-ben a Hannoveri Királyság³, végül 1852-ben Oldenburg⁴, Mecklenburg-Schwerin, Mecklenburg-Strelitz, Lauenburg, Holstein és Ausztria mindvégig kívül maradt⁵. E vámszövetség értelmében egységesítették a vámtarifákat a külállamok felé, valamint teljes vámmentességet és szabadságot kapott a tagállamok közötti kereskedelem. A Német Szövetség 1866-ban felbomlott, s az északi államokból létrejött, Poroszország vezetésével Észak-Német Szövetség, így az eredeti Német Vámszövetség módosult, majd 1871-ben a császári Német Birodalom („Deutsches Reich”) létrejöttével okát veszítette, megszűnt⁶. A Német Vámszövetség – mint az első egységesített német vámterület – a német államok vámőrségei feladatának átszervezése okán kapcsolódik a rendvédelem-történethez.

A Német Vámszövetség létrejöttének 150. évfordulóján, 1984-ben adták ki a Német Szövetségi Köztársaságban – a nikkeltől vert, réz–nikkellel bevont – 5 márka címletű forgalmi emlékérmet, mely előoldalán a Német Szövetségi Köztársaság címersasának stilizált képe látható az évszámmal, az értékjelző számmal és az állam és pénznem megnevezésével a köriratban. Hátoldalának képe egy postakocsit ábrázol, amint egy fasor mentén, felnyitott vámsorompó alatt halad át; köriratának szövege: „1834 GRUNDUNGSTAG DES DEUTSCHEN ZOLLVEREINS”. E címletet 8,35 millió példányban verte a német pénzverde.⁷

Olaszország

Az Olasz Köztársaságban már régi hagyomány a forgalmi emlékérme kibocsátása, melyhez többnyire a 100 és 200, ritkábban az 500 és 1000 lira címleteket vették alapul. A rendvédelem-történethez kapcsolódóan négy ízben is bocsátottak ki érmét.

Olaszországban számos hatóság lát el napjainkban is rendvédelmi tevékenységet. A rendőri tevékenységet a Polizia di Stato (Államrendőrség; összefoglaló megnevezése az állami rendőrhatalóságoknak), a Polizia Municipale vagy Polizia Locale (önkormányzati rendőrség) lát el, ezek mellett a Carabinieri (Csendőrség) lát el főként közbiztonsági feladatokat; szakosodott rendvédelmi hatóság többek között a Guardia di Finanza (Pénzügyőrség). Továbbiakban számos más hatóság is rendvédelmi szervként működik Itáliában egy–egy szakterületen, többek között a Guardia Costiera (Parti Őrség) és a Vigili del Fuoco (Tűzoltóság) is.

E rendvédelmi hatóságok közül a Carabinieri-hez (Csendőrség), a Guardia di Finanza-hoz (Pénzügyőrség) és a Polizia di Stato-hoz (Államrendőrség) kapcsolódik egy–egy forgalmi emlékérme kibocsátás.

Az olasz csendőrséget (hivatalos megnevezése: Arma dei Carabinieri, általánosan a Carabinieri rövidített változatot alkalmazzák) I. Viktor Emánuel szárd-piemonti király 1814. július 13-án kelt királyi körrendelettel alapította Torino városában⁸. Feladata és így alárendeltsége kettős. Részt vesz Olaszország katonai védelmében (ezért szervezeti ügyekben a Védelmi Minisztérium alá tartozik) és részt vesz a közrend és közbiztonság fenntartásában (szolgálati ügyekben a Belügyminisztériumhoz tartozik). Általános rendvédelmi feladatain túl néhány ügyben nyomozati jogkörrel is bír a szervezet.⁹

A Csendőrség felállításának 180. évfordulóján, 1994-ben adták ki – a réz–alumínium–nikkel ötvözetből vert – 200 lira címletű forgalmi emlékérmét, mely előoldala az általános forgalmi címletével azonos: jobbra néző, Itáliát jelképező női fej körül a „REPVBBLICA ITALIANA •” felirat olvasható. Hátoldalának ábrája a Csendőrség jelképe: az „RI” rövidítéssel ellátott gránátból előtörő lángnyelvek, mely alá a jelmonddal ellátott díszszalag látható, a kettő között az „CLXXX”-as évszám látható; a körirat szövege: „ARMA DEI CARABINIERI ☼ 1814 ★ L. 200 ★ 1994 ☼”. E címletet 200 millió (!) példányban verte az olasz pénzverde, Rómában; az emlékdal tervezői ZANELLI és GROSSI voltak.¹⁰ **(I. sz. melléklet)**

A Csendőrség a művészeti örökség védelemben vállalt szerepének 30. évfordulóján, 1999-ben adták ki – a réz–alumínium–nikkel ötvözetből vert – 200 lire címletű forgalmi emlékérmét, mely előoldala az általános forgalmi címletével azonos: jobbra néző, Itáliát jelképező női fej körül a „REPVBBLICA ITALIANA •” felirat olvasható. Hátoldalának ábrája a Csendőrség jelképe: az „RI” rövidítéssel ellátott gránátból előtörő lángnyelvek, amelytől balra pózoló meztelen férfialak kalapban látható, ez alatt ívelten az évforduló megnevezése olvasható: „CARABINIERI TUTELA PATRIMONIO ARTISTICO”; az érme felső részén a két évszám olvasható: „1969-1999”, mely alatt az értékjelzés került elhelyezésre: „L.200”. E címletet 105 millió (!) példányban verte az olasz pénzverde, Rómában, tervezője E. L. FRAPICCINI volt.¹¹

Az olasz Pénzügyőrség (Guardia di Finanza) története 1774. október 5-én kezdődött, amikor a szardíniai király felállított egy, kifejezetten a határmenti pénzügyőri feladatok ellátására szakosodott testületet. Olaszország egyesítési folyamata során, 1862-ben Vámőr Csapat felállításával létrehozták az egyseges szervezetet, amely háborús időkben a fegyveres erők részévé vált.¹²

A Pénzügyőrség Akadémiája megalapításának 100. évfordulóján 1996-ban adták ki – a réz–alumínium–nikkel ötvözetből vert – 200 lira címletű forgalmi emlékérmét, mely előoldala eltér az általános forgalmi címletétől: az Akadémia két homlokzatának, egymás alatt ábrázolt aprólékosan kidolgozott képét a „REPUBBLICA ITALIANA” felirat választja el. Az érme hátoldalát középen két oldalon behasított szalag választja ketté, amelyen az értékjelölés látható; felette az Akadémia alapításának évszámától (1896) jobbra, középen – hegy és griffmadár alkotta, feliratos szalaggal ékített – címer került elhelyezkedésre, jobb oldalt a verdejel: „R” látható. A szalag alatt pénzügyőr kalap látható, mely alatt pénzügyőr tör nyugszik; a tör markolata felett az érme verési évszáma: „1996” látható; köriratának felirata: „CENTENARIO DELL’ ACCADEMIA DELLA GUARDIA DI FINANZA ★”. E címletet 20 millió példányban verte a római olasz pénzverde, tervezője DRIUTTI volt.¹³ **(II. sz. melléklet)**

A Polizia di Stato (Államrendőrség) szakfeladatot ellátó rendvédelmi szervet is magába foglal, ilyen a Polizia di Frontiera (Határrendőrség), a Polizia Ferroviaria (Vasúti Rendőrség) vagy a Polizia Stradale (Országúti vagy Közlekedési Rendőrség). Polizia di Stato története 1948-ban kezdődik, bár a rendőrség történetének korai szakasza 1848-ban a savoyai katonai rendvédelmi járőrözés felállításáig nyúlik vissza. Az 1850-es években a városi milíciák és a nemzeti gárda töltötte be a rend védelmének feladatát. A központosított, országos hatáskörrel felruházott rendőrséget 1947-ben kezdték el szervezni az akkori belügyminiszter vezetésével, s 1948-ban állították fel. 1981-ben, jogszabály-módosítást követően az addigi katonai szervezetből egy „civilis” alakulattá szervezték át.¹⁴ A Polizia Stradale már 1947-ben felállításra került az ideiglenes államfő rendeletével, mára 7000 km autópályát, gyorsforgalmi- és főutat ellenőriznek elsősorban közlekedésrendészeti szempontok alapján.¹⁵

A Polizia di Stato részét képező Polizia Stradale (Közlekedési Rendőrség) alapításának 50. évfordulóján, 1997-ben adták ki a bimetal¹⁶ 500 lira címletű forgalmi emlékérmét. Előoldala az általános forgalmi címletével: a balra néző, Itáliát jelképező női fej, aki füle mögé szárny simul, s külső gyűrűben a „REPVBBLICA ITALIANA ★” körirat szegélyezi. A hátoldalon, a bronz mezőben, négyzetben keretezve egy ókori mitológiai lény: egy szárnyas kentaur látható megfeszített íjjal, arca előtt „50”-es számjeggyel, bal alsó sarokban a verdejel: „R” olvasható; alatta a Polizia di Stato koszorúval keretezett, várfallal koronázott címerének két oldalán az „1947”-es és az „1997”-es évszámok láthatóak. A bronz mező (belső) körirata „POLIZIA STRADALE”, a külső, nikkel mezőben autópályák, autótutak hálózatára emlékeztető mintázaton az értékjelölő szám („L.500”) és a „POLIZIA DI

STATO” felirat látható. E címletet 40 millió példányban verte az olasz pénzverde, Rómában, tervezője COLANERI volt.¹⁷ **(III. sz. melléklet)**

A fenti olasz forgalmi emlékérmék mindegyikét, mint látható igen nagy darabszámban verték, s tekintve az ország 60 milliós lakosságát, ez azt jelenti, hogy igen gyakorinak volt mondható az előfordulásuk.

Kanada

Először, s eddig egyedül 1973-ban vertek rendvédelem-történethez kapcsolódó emlékérmét, mindjárt két címletben. Ennek az adott alkalmat, hogy abban az évben ünnepelte 100 éves fennállását a kanadai Királyi Északnyugati Lovas Csendőrség (Royal North West Mounted Police; R.N.W.M. p.). Ezen alkalattal mára már Kanada egyik nemzeti jelképévé vált: a piros díszegyenruhás, széles karimájú kalapot viselő járőrök impozáns tagjai a díszelgéseknek, s az évtizedek során filmekben, televízió-sorozatokban is feltűntek színészek által megelevenítve.

A kanadai Északnyugati Lovas Csendőrséget (North West Mounted Police; N.W.M. p.) a Kanada Északnyugati Területének Ideiglenes Tanácsa hozta létre 1873. május 23-án, melyet Kanada Kormányának jóváhagyását követően Viktória brit királynő szentesített. Létrehozását az a körülmény sürgette, hogy ebben az időben Kanada északnyugati hegyvidékes területein az amerikai szeszcsempészek tevékenysége felerősödött. A Csendőrséget brit lovassági egységek mintájára – ezen belül is a Royal Irish Constabulary félkatonai, lovas-gyalogos egység mintájára – szervezték és a Brit Birodalom vörös egyenruháját rendszeresítették. A „Royal” (Királyi) előtagot VII. Edvárd brit király adományozta 1904-ben.¹⁸

A két darabból álló sor 1 dolláros névértékű érmeje 500 ezrelék ezüst tartalmú ötvözetből készült, átmérője 36 mm. Előlapján II. Erzsébet brit királynő mellképe látható, körülötte latin felirat hirdeti nevét: „ELISABETH II / D • G • REGINA”. Hátlapján a felirat „CANADA DOLLAR”, középen a kanadai Királyi Északnyugati Lovas Csendőrség tisztje látható balra tartó lovon, alatta a Csendőrség 100 éves fennállását hirdető „1873 - 1973” felirat látható. Ezen érme általános pénzforgalomba nem került. E címletet 1 031 271 példányban verte a Royal Canadian Mint (Kanadai Királyi Pénzverde), Winnipegben.¹⁹

A 25 cent címletű érme forgalmi emlékérmeként a pénzforgalomba kibocsátásra került, mely mérete és előoldala azonos az általános forgalmi címletével, s anyaga is változatlanul nikkell. Előlapján II. Erzsébet brit királynő mellképe látható, körülötte latin felirat hirdeti nevét: „ELISABETH II / D • G • REGINA”. Hátlapján a felirat „CANADA”, középen a kanadai Királyi Északnyugati Lovas Csendőrség járőre látható díszegyenruhában, kalapban, zászlós lándzsával kezében, ló jobbra néz. A lovas csendőr háta mögött (balra) a címletet jelölő „25 CENTS” felirat olvasható, a ló feje felett Kanada jelképe, a juharfa-levél látható; a ló mögött és előtt a Lovas Csendőrség 100 éves fennállását hirdető „1873” és „1973” felirat látható. Az érmét Paul CEDERBERG tervezte, e címletet 135 958 589 darabszámban (!) verte a Royal Canadian Mint (Kanadai Királyi Pénzverde), Winnipegben.²⁰ **(IV. sz. melléklet)**

E kanadai forgalmi emlékérmék sor 25 cent címletét rendkívül nagy darabszámban verték, s tekintve az ország 32 milliós lakosságát, igen gyakorinak mondható az előfordulásuk.

Meg kell jegyezni, hogy a rendvédelmi szervek, a rendvédelem történetét számos esemény jelentősen befolyásolta a múltban és befolyásolja napjainkban is. Ezen körülmények közül fentebb csak egy került kiemelésre: a Német Vámszövetség 150. évfordulója alkalmából vert német forgalmi emlékérmék. Azonban a terjedelme okán nem lehet – s talán nem is szükséges – itt részletezni, például a vámmórségek életét jelentősen befolyásoló Európai Közösség, majd az Európai Unió történetéhez kapcsolódó események kapcsán – igen sok alkalommal – vert forgalmi emlékérmék ismertetését, leírását.

Jegyzetek:

¹ Web: http://numismaster.com/ta/inside_numis.jsp?page=Coty.

² A Német Szövetség Ausztria vezetésével 1815-ben jött létre a bécsi kongresszus során 39 tagállammal; nagyjából a volt Német-római Birodalom államait foglalta magában; a Szövetség tagállama volt, többek között Hannover és Luxemburg is, azonban Ausztriának csak a német tartományai voltak részei, Poroszország területéből nem tartozott hozzá Posen, Nyugat- és Kelet-Poroszország tartományok. Alkotmány (a „Bundesakte”) 1815. június 8-án kelt. *Révai Nagy Lexikona*. Budapest.

³ A Hannoveri Királyság helyzete egyedi volt, mivel György Lajos választófejedelem – mint egyike a brit Stuart-ház leszármazottjának – 1714-től György (I.) néven az Egyesült Királyság uralkodója is lett. A Hannoveri Királyságot ezt követően a brit uralkodók helytartó által kormányozták az államot 1837-ig, addig politikáját a brit álláspontnak megfelelően határozta meg. IV. Vilmos király haláláig volt közös államfője az Egyesült Királyságnak és az akkor már királysági rangot szerzett Hannovernek. Mivel a hannoveri örökösödést szabályozó törvény értelmében nő nem örökölhette trónt (s az Egyesült Királyság uralkodója Viktória lett), ezért a meghalt király öccse Ernő Ágost lett az uralkodó, ezzel megszűnt a két állam perszonál-

uniója. Az új királlyal a német államban egy egyeduralmon alapuló kormányzás került visszaállításra, s külpolitikájában szembe helyezkedett a német egyesítésnek és ezzel Poroszországnak is. Loc. cit.

⁴ Web: <http://en.wikipedia.org/wiki/Zollverein>, összeállítás a Világhálón.

⁵ Web: <http://www.zum.de/whkmla/region/germany/zollverein.html>, összeállítás a Világhálón.

⁶ Loc. cit.

⁷ Günter SCHÖN: *Kleiner Deutscher Münzkatalog*, 21. kiadás. Augsburg, 1991, Battenberg Verlag Augsburg; 140. p.

⁸ Web: http://www.carabinieri.it/Internet/Multilingua/EN/HistoricalReferences/01_EN.htm

⁹ Loc. cit.

¹⁰ Web: <http://numismatica-italiana.lamoneta.it>, összeállítás a Világhálón.

¹¹ Loc. cit.

¹² Web: http://www.en.wikipedia.org/wiki/Guardia_di_Finanza, összeállítás a Világhálón.

¹³ V. ö. 10. sz. jegyzet.

¹⁴ Web: http://en.wikipedia.org/wiki/Polizia_di_Stato, összeállítás a Világhálón.

¹⁵ Web: http://en.wikipedia.org/wiki/Polizia_Stradale, összeállítás a Világhálón.

¹⁶ Az 500 lira címletű bimetál érme külső gyűrűje vas–króm, belső magja réz–alumínium–nikkel ötvözetből készült; külső átmérője 25,8 mm, súlya 6,8 g. V.ö. 10. sz. jegyzet.

¹⁷ V. ö. 10. sz. jegyzet.

¹⁸ Web: http://www.en.wikipedia.org/wiki/Royal_Canadian_Mounted_Police

¹⁹ Web: <http://www.mint.ca/store/mint/learn/circulation-currency-1100028>

²⁰ Loc. cit.

Mellékletek jegyzéke

I. sz. melléklet

Olasz 1994-es 200 lira címletű forgalmi emlékérme az olasz Csendőrség felállításának 180. évfordulója alkalmából. 114

II. sz. melléklet

Olasz 1996-os 200 lira címletű forgalmi emlékérme az olasz Pénzügyőrség Akadémiája megalapításának 100. évfordulója alkalmából. 115

III. sz. melléklet

Olasz 1997-es 500 lira címletű forgalmi emlékérme az olasz Rendőrség Közlekedési Rendőrségének fennállása 50. évfordulója alkalmából. 115

IV. sz. melléklet

Kanadai 1973-as 25 cent címletű forgalmi emlékérme a kanadai Királyi Északnyugati Lovas Csendőrség fennállásának 100. évfordulója alkalmából. 115

I. sz. melléklet

Olasz 1994-es 200 lira címletű forgalmi emlékérme az olasz Csendőrség felállításának 180. évfordulója alkalmából

A 200 lire címlet előlapja

A 200 lire címlet hátlapja

II. sz. melléklet

Olasz 1996-os 200 lira címletű forgalmi emlékérme az olasz Pénzügyőrség Akadémiája megalapításának 100. évfordulója alkalmából

A 200 lire címlet előlapja

A 200 lire címlet hátlapja

III. sz. melléklet

Olasz 1997-es 500 lira címletű forgalmi emlékérme az olasz Rendőrség Közlekedési Rendőrségének fennállása 50. évfordulója alkalmából

A 500 lire címlet előlapja

A 500 lire címlet hátlapja

IV. sz. melléklet

Kanadai 1973-as 25 cent címletű forgalmi emlékérme a kanadai Királyi Északnyugati Lovas Csendőrség fennállásának 100. évfordulója alkalmából

A 25 cents címlet előlapja

A 25 cents címlet hátlapja